

crkva u svijetu

PRINOSI

Odjeci vjere i nevjere u hrvatskoj književnosti

GUSTAV KRKLEC — PJESNIK ŽIVOTNE RADOSTI
I TIHIH REZIGNACIJA

Drago Šimundža

Pjesnik, pripovjedač, feljtonist i prevodilac

Gustav Krklec (1899—1977) zauzima značajno mjesto među našim hrvatskim pjesnicima. Posebno se isticao između dva rata. To mu je ujedno najuspješnije i najplodnije razdoblje. Javio se kao dvadesetogodišnjak s prvom zbirkom, *Lirikom* (1919), a zatim ubrzo sa *Srebrnom cestom* (1921). Istih se godina okušao u drami i romanu; 1919. objavio je dramu *Grobnica*, a 1921. roman *Beskućnici*. Nije u tome našao sebe i svoj stil. Pjesma je bila njegov poziv. Stoga se, napuštajući ekspresionistički žar, okreće lirskoj poeziji. Slijedile su redom pjesničke zbirke: *Nove pjesme* (1923), *Ljubav ptica* (1926), *Izlet u nebo* (1928), *San pod brezom* (1940), *Darovi za bezimenu* (1942), *Tamnica vremena* (1944).

Poslije rata Krklec je nastavio intenzivnim radom; ali, s manje pjesničkog daha. Ogleđao se u poeziji, epigramima i dječjim pjesmama, zatim u literarno-publicističkim zapisima i feljtonima. Bavio se također uređivačkim poslom i pjesničkim prijevodima. U ovom drugom razdoblju izlaze mu *Tri poeme* (1949), *Lirska petoljetka* (1951), *Žubor života* (1955), *Epigrami* (1963) i dva izdanja *Izabranih pjesama* (1947. i 1961).

Usporedo s poezijom objavljuje i svoje publicističko-literarne zapise: crtice, osvrti, kritike, slike i prikaze, »iverje« — najprije u novinama i revijama, a zatim u posebnim izdanjima: *Lica i krajolici* (1954), *Pisma Martina Lipnjaka iz provincije* (1956), *Noćno iverje* (1960) i *Novo noćno iverje* (1966).

Nadahnuća prvoga razdoblja zasjenjena su u ovom drugomu pritiskom konkretističkih tema i socrealističkog patosa.

Životni put i glavna obilježja pjesničkih nadahnuća

Raznolik je bio životni put Gustava Krkleca, raznolik i dinamičan. Rođen je 1899. u Udbinji kod Karlovca. Djetinjstvo je proveo u Hrvatskom zagorju, u Maruševcu. Gimnaziju je pohađao u Varaždinu, Sušaku i Zagrebu. Na studij se upisao najprije u Beču, na Visoku školu za fizičku kulturu, zatim u Zagrebu, na Filozofski fakultet. Diplome ga nisu privlačile; niži je do njih puno držao, niži došao. Radost mu je bila poezija i život; njima se potpuno predao.

Navikao na česte promjene, i sam je bio akomodativan: društveno i idejno, egzistencijalno. Najprije je, u početku, studirao i radio, službovao. Međutim, ubrzo, godine 1922. odlazi iz Zagreba u Beograd. Tamo boravi do početka rata. Tada prelazi u Zemun; zatim se vraća u Zagreb. U Zagrebu, konačno, ostaje do smrti, do 1977. godine.

U književnosti je rano počeo, 1915. u *Šišmišu*. Nastavio je kao gimnazijalac u *Književnom jugu* i *Savremeniku*. U jeku ekspresionističkog vala pokrenuo je i uređivao s A. B. Šimićem časopis *Juriš* (1919). Polemizirao je s tradicionalnim gledištima i zalagao se za nove vidike. Taj prvi zanos i čitanje njemačke revije *Der Sturm* s kojom se vratio iz Beča ostavili su na njemu, posebno na *Grobnici*, ekspresionističke biljege. No, to će ga ubrzo proći. Bio je skloniji svojoj *Cesti*.

Ako bismo pokušali odrediti Krkleca prema našoj književnoj tradiciji, mogli bismo se složiti da je izrastao iz hrvatske moderne. Pošavši od Matoša, Nazora, od Rilkea i domaćih Gričana, nemirno je tražio svoju ekspresiju. Pronašao ju je u zvučnom tonu i vedrom nadahnuću. Lirski tkan, zastajao je na osjećaju i dojmu. Ponešto se s vremenom mijenjao; vodio je računa o pjesničkim inovacijama, no nikada nije plovio za stilskim preobrazbama. Osluškiavao je kucanje nove poetike, stupao po rubovima post-moderne, suočavao se s novim valovima — i stalno se vraćao sebi, ritmu i rimi u jedrini riječi s kojom je započeo, kao dječak, svoja nadahnuća.

Pjesma mu je spontano tekla. Nije ju puno brusio poput Cesarića. Govor mu se, kao ono starom Ovidiju, sam od sebe pretvarao u verse. Zanos ga je uporno nosio. Poezija mu je stoga trajno ostala intimna i bliska.

Melodiozan i rječit, Krklec prije svega plijeni ponesenošću, ritmikom i vedrinom. Život mu je konkretistički zanimljiv. Osjećaji ga nadahnjuju i nose. Suprotnosti ga i tajne u prvi mah ne zanimaju. Sve mu je kao na dlanu. Srce je glavni mentor. Ponesenost mu nadvisuje pjesničku dubinu. Nonšalantno se odnosi prema stihu. No kad mu impresije odjeknu svojim suglasjima, pjesma mu zatreperi, poetski čisto i dubinski doživljeno.

Čovjek je u svojim težnjaka i doživljajima središnje nadahnuće Krklećeve muze. Motivika mu je, naravno, raznolika; intimistički je, ali slo-

jevito tkana. S jedne strane nutarnji nemir, želje i osjećaji, s druge njihove granice i neispunjenja. Kroz strasnu zaljubljenost i tihu sjetu čuju se ubrzo jasni odjeci sudbine i prolaznosti, dionizijska raspoloženja i bijeg vremena, eros i thanatos istodobno:

»Kuda radosti hite? O kuda nestaju sanje?
U jezeru tihome šute stoljetne, hrastove šume.
Boje postaju sive, a sjene sve duže, sve tanje.
Sa zviždukom dugim, hladnim, sada
ko strasti u srca mlada
ruše se krikovi u me.«

(Vihori sumnje)

Pjesnikova pitanja i sumnje imaju svoj korijen u antinomijama ljudskoga bića, u čežnji za vremenitim ispunjenjem i vječnim ostvarenjem, u strasti i vrlini, srcu i spoznanju, stvarnosti i sanji... Krklec je svega svjestan. I poezija se upravo u tome rađa. Stvarnost u svojoj nepredvidljivosti i intima u lirskom doživljaju, u imaginaciji i iskustvu, omogućuju pjesniku, kako bi rekao Bachelard, igru »sanjarije i jave«. Krklec je s time računao. Njegov svijet je listinski realitet nutrine, osjećajan i strastven, subjektivan. Suočen s prostorom i vremenom, sa stvarnošću kakva uistinu jest, on polako širi horizonte, ali trajno zadržaje svoj temeljni kolorit, emocionalni naboj i egzistencijalni doživljaj. Srce mu je polazište i određenje. »Ja nikad nisam htio«, kaže on, »da pjevan ni pticama, ni zvjerima, ni stablima, ni valovima morskim, već srcu ljudskom, i tražio sam ritam, riječ i zvuk za to, za takvo srce, meni uvijek blisko i srodno, a ipak tako svoje, tako zagonetno« (Sabrana djela T, Bgd., 1932, str. XII).

Tematski okviri i vidici Krklećeve poezije

Srce je, dakle, nosilo i zanosilo Krkleca više nego umske i sudbinske preokupacije. Zato je emocionalniji nego refleksivniji. Skloniji je čuvstvenosti i vanjskoj percepciji nego nutarnjoj tišini i dubinskoj refleksiji. Nema zato u njega snažnih misaonih nemira; nema sudbinskih pitanja i smionih dilema. Najopipljivije su njegove težnje, opcije i htijenja. One su u određenom smislu tematski okviri, koje život neprestance nameće i sputava. Zbog toga, unatoč zahuktalim odjecima *Srebrne ceste*, tihe sjete i resignacije prate zamore i neispunjenja pjesnikovih mladenačkih želja. S njima se javljaju dublja razmišljanja i iskustvene refleksije.

Koliko god je, očito, bio zatvoren u svoj svijet, u intimu, doživljaj i ljepotu, Krklec je tematski širio svoju poeziju, iz zbirke u zbirku; koliko motive i sižee, toliko i svoj odnos prema stvarnosti i svijetu. I polazište je ponešto mijenjao, stilski i sadržajno: pjesnički mu izričaj postaje čvršći, oblik jača; misli mu se i poruke zgušnjavaju.

Započeo je s »umornim jutrima«, »plavim molitvama« i »mrtvim ljubavima«, da bi sa *Srebrnom cestom* posega za dinamičnim mladenačkim izrazom, spontanim i živahnim, u želji za vlastitim stilom. *Nove pjesme*, *Ljubav ptica* i *Izlet u nebo* predstavljaju novu, zreliju fazu, poetski i sadržajno. Prijašnja mladenačka težišta pomiču se polako prema opće-

.nitijim, novim sadržajima i motivima. Vihori zamora i sumnje miješaju se s nemirnim slutnjama, u suspregnutim težnjama i vizijama. Poezija spontanosti i konkretizma prelazi u spiritualne opcije, mistične osjećaje i apstrakcije:

»Iz dana u dan gubim svijest o svijetu
na kome živim, umirem i patim,
i kao ptica vječno u letu
ja letim jednim svijetom
tajnim, nepoznatim. (...)

Ko topla rijeka neki val me nosi
beskrajnom moru novih osjećaja,
i ne znam gdje sam,
tko sam,
ne znam tko si
ti, radosti, bez imena i sjaja?«

(Let)

San pod brezom vraća ga u svijet djetinjstva i zavičajnih reminiscencija. Pjesnik se okreće svojim korijenima. Već je u *Srebrnoj cesti*, u *Gradu*, slutio bojazni gradske sredine i plaho uzmicao ispred njezinih strasti i taština; sada, međutim, mirnije i ozbiljnije promatra život te poput arkadijskih pjesnika vjeruje u toplinu vlastitog zavičaja, u radosti male djetinjih snova:

»Pod ovom bijelom brezom gdje, davno rođen, ode
niz stranputice lude, uz raskrsnice guste,
kroz bregove visoke i kroz duboke vode —
odsnivaj stare sanje zavodljive i puste. (...)

I znaj da zora sviće gdje odavno ne svanu,
u onom davnom tebi koji pobježe od stada...«

(*San pod brezom*)

Mlad je bio Krklec kad je ovako pjevao; nije imao ni 30 godina; život ga je, bez sumnje, privlačio, vjetrovi lomili; no, svijest je u njemu tkala širu panoramu snova od one u kojoj je časovito živio. Stoga se njegova tematika slojevito isprepliće sa snovima i javom, s nutarnjim željama i tihim reminiscencijama. Osluškujući kucanje vlastitog bila, u jeku prolaznosti i vihorima života, sjećao se zagorskih brežuljaka i vitkih breza, koje su na svoj način skrivale njegove mladenačke snove. Bio je to odraz poetskog i psihičkog transfera, bijega iz stvarnosti u sanje, ali, istodobno, i refleksivnog obraćanja svjesnom i podsvijesnom shvaćanju života — više nego pomodarski doživljaj romantičnog »povratka prirodi«.

Zbirke *Tamnica vremena* i *Darovi za bezimenu*, u ratnim previranjaima, progovaraju izrazitije u ljudskoj sudbini, zaokružujući poruke Krklečeve poezije. Pjesnički su li misaono skladno iscizelirane; u formi se uzdižu do perfekcionizma. I tematski šire krug Krklečevih motiva. Dok *Tamnica vremena* ponire u životnu zbilju i povijesne nemire, *Darovi za bezimenu* oživljavaju stare uspomene i refleksivno, s rezignacijom, razmišljaju o prolaznosti i ljudskoj nemoći. Uz širi okvir tema i različitu motiviku, očito je u obje zbirke najuočljiviji osjećaj prolaznosti. I inače čest, u *Sunčaniku* je, u *Tamnici vremena*, aforistički dorečen:

»Sve teče. Ništa ne držim u ruci.
Časovi tmurni, turobni trenuci.

Da li je jave talas što me pljuska,
te sanjam da sam orahova ljuska.

Sve teče kao pijesak vreli, žuti
u satu vječnom. Samo vječnost šuti

i mudrim okom gleda što se zbiva...
velika, hladna, ravnodušna, siva.

Sve teče. Samo siva vječnost stoji.
O, stani, noći! Stojte, dani moji!

(Sunčanik)

Jasna sama po sebi, konotacija je određena u ovom posljednjem stihu, u kojemu čujemo tihi odjek Lamartineova *Jezeru*. No, dok je francuski romantičar čeznuo za »sretnim trenucima«, hoteli ih zaustaviti, Krklec ne bira; on želi produžiti život kao takav, noći li dane. Dakako, stvarnost je na drugoj strani, jer »panta rhei« — »sve teče«. Ipak, kao da ga muči tajanstvena vječnost; ona »šuti i mudrim okom gleda što se zbiva«.

Ima li u ovome religioznih konotacija ili je to samo sudbinska konstatacija?

Nije li to, možda, dodir ovostranosti i onostranosti? Rijetko se Krklec, vidjet ćemo, odvaja od svojih povlaštenih trenutaka, »pređe srca« i konkretističkih motiva. Rezignacije ga koji put sile da nemiran zastane, da pogleda u »gušća« obzorja. No, i kad zastane, najčešće ostaje nedorečen, s više upitnosti nego jasnoće. Ne mari mnogo za dubinske odjeke.

Poslijeratni stihovi rano ostvarenog pjesnika žive sa svojim vremenom (*Lirska petoljetka*), nadahnjuju se na prijašnjim sjećanjima (*Izabrane pjesme*) ili posežu za iskustvenim i refleksivnim odjecima (*Žubor života*).

U biti, čovjek je, kako smo rekli, glavni izvor Krklečevih inspiracija. Vanjski su mu okviri »pređa srca« i zavičajne uspomene, usputne zgode i svakištašnji doživljaji, kavanski, prigodni i povijesni momenti, dok mu je glavni mentor bio-ritam životnog elana: mladenački snovi i naknadne rezignacije. Prva mu je razina, intimistička, bitno određena snažnim impulsima bila; ona ga zatvara u krug super-ega, što traži smisao u vlastitoj afirmaciji ili, točnije, u ekspanziji svoga jastva, u ostvarenju moćiju i želja. Druga je općenitija. Iako genetički izvire iz prve, iz iskustva o ljudskoj ograničenosti, ona se u svojim refleksijama uzdiže do univerzalnih određenja. Naravno, jedna i druga isprepletene su nitima nemirnih snova i životnog iskustva, nadama i zamorima, sumnjama i upitnostima, tako da se, usprkos njihovoj splošnosti, naslućuju i vide različiti pjesnikovi vidici i obzorja.

Zaokupljen ljudskom intimom i doživljajem, Krklec ne posvećuje pažnju metafizičkim pitanjima. Misaone refleksije i životne poruke više su odraz neostvarenih težnja nego polazišta u traganju za smislom života.

Vjera i nevjera, dakle, nisu izrazite. Pjesnik o njima malo govori. Vlada se po svom usmjerenju, kao da Boga nema. Iako mu se s vremena na vrijeme izravno obraća, s dubokom vjerom u spiritualnost i mistiku, u svo-

jim ga resignacijama agnostički zaobilazi ili, u završnici, nihilistički poriče. Bez većih konflikata i metafizičkih dilema, radije se zaustavlja na imanenciji i u-svjatnosti nego na transcenciji i onostranosti. Vječna pitanja su mu, čini se, prisutnija u čežnji i memiru — negdje u slutnji i bijegu — nego u stvarnosti i izričaju.

Filozofija srca i volje

Malo je tako optimistički nabreklih i životnom filozofijom impregniranih stihova u svjetskoj poeziji kao što je Krklečeva *Srbrna cesta*. Sva je u istom dahu; odiše samosviješću i ponosom; čovjeka stavlja u prvi plan; shvaća ga autohtonim bićem. Krije u sebi dubinske naboje životnog elana, filozofiju srca i volje. Svojim tonom i programom izražava magistralnu opciju liskonskog vitalizma, dionizijske radosti i vedrine. I poetski je snažna, djeluje kao nazorsko određenje i pjesnički manifest:

»Ja ne znam tko si? Čuj me, dobri druže,
kad padne večer ponad tvoga krova,
Kroz mrak se javi ćuk i hukne sova,
a oblaci ko jata ptica kruže
nad tornjevima sela i gradova —
izadi u noć ... idi ... Divlje ruže
opijati će te putem. Trn će cvasti,
otvorit oči lopoči na vodi.

Izadi ... idi ... Srebrn plašt će pasti
dalekom cestom kud te srce vodi.

Ti znadeš i sam da svjetove nosiš
u tamnom tebi i da na dnu duše
sja jato zvijezda, ponori se ruše
i — ako hoćeš — oluji prkosiš
olujom koja u tvom bilu huji.

Izadi u noć. Pjevat će slavuji
u crnom grmlju. Zuborit će vrutak.
Nad glavom će ti bijela zvijezda sjati.

I ako hoćeš, ti ćeš za trenutak
vidjeti boga što te cestom prati.

Ne vjeruj noći, čovjeku, ni buri
što kida greben tvoje volje. Gazi
na putu zmiju, guštera na stazi,
i budi kao putnik što se žuri
dalekom stepom zelenoj oazi.

Izadi u noć ... idi ... Divlje ruže
opijati će te putem. Trn će cvasti,
otvorit oči lopoči na vodi.

Izadi, druže ... Srebrn plašt će pasti
dalekom cestom kud te srce vodi!«

(*Srbrna cesta*, 1918)

Je li ovdje riječ o nazorskom stajalištu, o filozofiji života, li je »cesta« samo poetska inspiracija, himna radosti i ditiramb vedrine, s kojim se pjesnik u svojim zanosima poistovjećivao?

Usprkos spominjanoj sjeti i tihoj rezignaciji, Krklec je, očito, pjesnik radosti i života. Stih mu je dionizijski jedar i ponesen; odzvanja strašću i silinom. Volja i srce određuju njegovu filozofiju, nazor i praktična shvaćanja; čulnost i zov mladosti izbijaju u prvi plan. Čovjek je njegov idol. S tim računaju njegovi vidici i obzorja.

Srebrna cesta je spontani izričaj Krklečeva pjesničkog i životnog creda, vjere u mladost i snagu, u čovjeka i njegovu volju. S pravom je dala naslov čitavoj zbirci. Ižarava iskonske dubine pjesnikove svijesti i podsvijeti, egzistencijalni naboj njegova određenja. Snažan je tenor i magistralna odrednica čitave njegove poezije. Krklec neće nikada na nju zaboraviti. Mijenjat će on ponešto svoja stajališta, odnos prema životu i svijest vlastitog iskustva; padat će u sjene i rezignacije. No, i tada, kad se bude u duši susretao s životnim razočaranjima, s prolaznošću i smrću, u srcu su mu odzvanjali zvruci *Srebrne ceste*. Ona je bila idejna i praktična podloga njegovih opredjeljenja.

Krklec je najprije pjesnik. Više ga zanima poezija nego filozofija, više radost trenutka nego domišljena vizija. Pa ipak, očita je njegova opcija: Čovjek je svoj gospodar. Sam trasira svoju »cestu«: snagom volje i nadahnućem srca. Poetski zanos, stoga, rađa smionu filozofiju, filozofija svoja određenja: nazor, shvaćanje i praksu. Bog je pri tome ostao po strani; čovjek izbija na prvo mjesto.

Mada riječ nije o čvrstom nazoru, uza sve schopenhauerovske i nietscheovske prizvuke snage i volje, senzualna strana i egzistencijalna optika nameću svoj kolorit. Zasjenjuju metafiziku i indiferentistički zaobilaze eshatološku problematiku. Pjesniku su važni samo ovovremenski vidici, ono ovdje i sada na stazi ovostranosti. Smisao i određenje vidi u vlastitim htijenjima, u volji i srcu koje ga »vodi«. Drugo ga ne zanima. Na njegovu obzorju nema dubljih upitnosti, graničnih pitanja i nemirnih slutnja koje bi barem podsvjesno pokretale sudbinske vrtiloge.

Komentari su izlišni. Najvažnija je pjesnikova riječ. Ona je, vidjeli smo, okrenuta čuvstvu, zanosu i optimizmu. Misao je posebno ne privlači; društvena i povijesna pitanja ne zanimaju. Možda je i zato, u vnijeme socijalnih i idejnih previranja, Krklec priznao: »Ja znam da nisam suvremen za mnoge... Nisam se ni trudio da to budem... jer sam uvijek želio dati jednu poeziju oaze i odmora, poeziju šumske klupe, odaha od svagdašnjice, bijega iz jave — poeziju srebrne ceste, krvi proljeća, ljubavi ptica i izleta u nebo!« (*Sabrana djela* I, Bgd., 1932. str. X).

Ako ćemo vjerovati pjesniku, ne bi trebalo tražiti u *Srebrnoj cesti* drugo osim »razonode i odmora«. To je barem bio njegov cilj. Drugim riječima, kad ne govori o transcenciji ili socijalnoj pravdi, na primjer, ne znači da ih odbacuje i miječe. Stvari su takve kakve jesu; pjesnik ih ne može sve obuhvatiti. Šutnja o Bogu nije odmah nijekanje Boga. To je dovoljno jasno. Međutim, ne može se zanijekati ni drugi aspekt istoga pitanja; i on je ovdje važan. Iz pjesnikovih okupacija, riječi, doživljaja i htijenja progovara njegova nutrina, stvarnost koju sa sobom nosi. Ono što ga zanima o tome i govori; i to onako kako misli i osjeća. Kroz te misli i osjećaje progovara »njegov svijet«. On je,

međutim, splošan, imanentistički određen, subjektivan. Otvoren je samo trenutku, emociji, bio-ritmu volje i srca, ovostranosti. Spontano se zauzima na konkretnostima, na želji i doživljaju. Njegova vodilja nije bitak nego osjećaj, nije sudbina nego život. Strast je njegovo obzorje, kairos mu je osmišljenje.

»Ja ne znam nosim li dušu ... ili razbuktali oganj«

Ako nam je sada nešto jasnija *Srebrna cesta*, lakše ćemo razumjeti faze i varijacije Krklečeve poezije. Njegova magistralna opcija, optimizam srca i volje, nuždan je ključ uzajamnog shvaćanja njegovih ushita i rezignacija, međusobne ovisnosti erosa i thanatosa, povlaštenog trenutka i njegove prolaznosti. Vihori, sumnje, radosti i boli, zamoti srca i osamljenosti, mistični izleti i vraćanja djetinjstvu poetski su izraz životnih iskustava koja idu *Srebrnom cestom* i spontano se spotiču o vlastite težnje i nove spoznaje.

Poput Heinea, de Musseta ili Jesenjina, Krkleca ne interesiraju »tajne« svijeta, nego sam svijet; on želi uživati u svijetu. Osvaja ga pean radosti u wagnerovskoj razigranosti prirode, tijela i krvi. Žudnja mu postaje zvijezdom vodiljom. Noć mu je povlašeni trenutak. Spontano se zaokuplja sobom; zaobilazi socijalne i ine probleme. Život ga privlači, mladost zanosi, radosti mame. Srce mu je jače od refleksivne svijesti. Ono ga nadahnjuje svojom filozofijom života. Stoga čezne za relaksacijom, za zaboravom i prepuštanjem žudnji i krvi:

»Oj, pustimo danas uzde žudnjama, krvima,
zaboravimo za trenut naše okrutno stoljeće
i budimo među radosnim, među prvima,
koje je opila trava i sunce i proljeće.«

(Rakovica)

Nećemo isticati strastvenost Krklečevih rima; to je česta pojava i kod drugih pjesnika. No s njima ćemo početi, jer su najčešće potka i osnova dionizijskih raspoloženja. U stvari, *Cesta* je samo pjesnička metafora strastvenih nadahnuća i iskonskih htijenja. Pređa srca je površinski sloj dok je čežnja za trajanjem, za vječnošću dubinski supstrat pjesnikovih horizonata i horizontala.

Pjesnik u svojoj iskrenosti otkriva dubinsku psihologiju ljudske duše, napone i snage koje svojom iskonskom žudnjom zrače optimizmom proljetnog nadahnuća. To je onaj zov *Ceste* koji nagoni osvaja, ali se istodobno u svom osvajanju orkanski ponaša. Podsvjesni impulsi poput vihora provociraju i lome; ne mare za umsku pedagogiju i disciplinu; nose sobom oganj koji gori.

Čovjek je, poput prirode, popnište nutarnjih razboja, slijepe ponesenosti i nemira, da mi sam ne zna koliko je gospodar, koliko sluga. Proljeće je, i — htjeli to ili ne htjeli — život vre:

»Rascvjetale se modre livade jutarnjeg neba.
Rujne boje se toče iz krčaga ponoćnog mira.
Prskaju prva svjetla. Ognjeno iverje vrca.
Iz tankih, srebrnih frula hiljadu proljeća svira,
proljeća hiljadu svira. (...)

Kroz modre prostore kruže beskrajne svemirske struje,
svemirske beskrajne struje. (...)

I sve je puno šuma: vihori vitlaju, huje,
Orgulje tutnje i grme, jutarnji zvonovi zvone. (...)

O svjetla, tajanstvena svjetla! O zvuci, čarobni zvuci!
Vedrine, daljine, svemir! Mladost, proljeće, bog!
Ja ne znam: nosim li dušu, procvatu granu u ruci,
ili razbuktali oganj sred divljeg srca svog?«

(Vihori sumnje)

Dok dubinski orkani potresaju sudbinu, čovjek postaje igračkom prirode; kad on to shvati i preuzme stvar u svoje ruke, prerasta u svoju osobnost. Ova kratka konstatacija nije primjerena pjesnicima. Pjesnici nam otkrivaju tajne na koje često zaboravljamo. Ne treba od njih tražiti moralnu pouku koliko iskreni zapis. Taj zapis sam po sebi može biti putokaz i usmjerenje. »Oganj sred divljeg srca« i »procvata grana u ruci« metaforično ocrtavaju dubinski zapis o čovjeku. Psihologija i poezija o njemu govore na jedan način, etika i pedagogija na drugi. No, u oba slučaja on je stvarnost s kojom treba računati u životu.

Pjesnik »pređe srce« ostaje na svom terenu. Moralika ga ne zanima. Radije ponire u psihološke dubine i podsvjesne sfere. Strast mu je povlašteni trenutak. Uporno je razotkriva. Ona je poput polipa u biću; misli samo na se. Krklec je prati u njezinim vrtlozima, u vihoru i snenim obećanjima, diskretno, ali realistički, intimno. Subjektivan je u svom doživljaju, *pjesnički određen*; no istodobno je ilustrativan: kroz svoje doživljaje razotkriva iskonska težišta bića:

»Moj vrt je noćas pjan od mladosti
i sve u njemu šumi, bruji, vri.
Propupao je pup od radosti,
rascvjetala se ruža, višnja zri,
a pauk mjesec veze vezivo
i srebrn-niti tka.

O noći bjela, svijetla, srebrna,
kroz tebe struji tople strasti srh.
Ti treseš rosu, titraš travama
i vitom boru zibaš zelen vrh.

I u sve točiš rijeku nemira,
i silnom strašću škropiš cijeli vrt.
O, daj i meni kaplju svemira
što rađa život, velik kao smrt.«

(Noć nevjesta)

Intimistički, emocionalni naboji daju poeziji životnu draž; autentični zapisi imaju opću vrijednost. Pjesnik je toga svjestan, iako je, usprkos svojoj ponesenosti, nenametljivo suzdržan. Ponire u niti libida, u dionizijske slojeve psihe; hedonizam mu je pjesničko ozračje, zanos ga i privlači, ali u svojoj diskreciji i intimističkoj analizi srca — ostaje na »zapisu«, na podatku i opisu »vrta mladosti« u proljetnim mjesecima »srebrne noći«.

To je, dakle, jedna strana medalje: sentimentalna stvarnost sa svojim intimističkim i hedonističkim impulsima. Pjesnik je doživljava kao svo-

ju, kao povlašteni trenutak egzistencije i smisla, maltene temeljnom odrednicom čovjeka. No, kako znamo, svaka medalja ima i drugu stranu. Tako i pjesnička intimističko-emocionalna odredišta života. O čemu se radi? Već smo nekako dali naslutiti. Mladenački »oganj« dijonizijskog shvaćanja života ima svoje granice, neispunjenost svojih obećanja. Ljudska je sudbina okrenuta budućnosti. U svim je našim čežnjama podsvjesna potreba za trajnim, neprolaznim, vječnim. Kontrast prolaznosti i vječnosti iskustveno je uznemirivao pjesnika. Eros je pred sobom nazirao thanatos. Tako će pjesnik radosti i vedrine, Krklec, u svom ti-pičnom sentimentalno-životljajnom ozračju postati pjesnikom tihih re-zignacija i nezaustavljive prolaznosti:

»I jedino je što se jasno čuje:
zvuk minute kako tromo kaplje
u more vječnosti
ko mrtva kap u hladni ocean.«

(Prazna kavana)

Vihori, sumnje, izleti i sumračja

Život je pun paradoksa. Tko mnogo želi ili puno čežne, i kad u tome uspije, redovito nije s postignutim posve zadovoljan. Čije je srce trajno otvoreno, teško ga je do kraja zadovoljiti. »Oganj« o kojemu pjesnik pjeva nije samo gorio; on je i izgarao. Prva spoznaja s tim u vezi bila je spoznaja »vihora« iznutra ili, bolje, njegovih nemira i lomova:

»Ja znam za vihor koji krši grane,
korigenje čupa i raskida gniježda,
za vihor koji sipa na sve strane
pregršt snova, strasti, lišća, zvijezda.«

(Vihor, 1928)

Simbolično zvuče ove riječi; no u svojoj simbolici odražavaju zbiljnost, i to — shvatio je ubrzo pjesnik — dvostruku stranu životne zbiljnosti: taj unutrašnji vihor mnogo obećaje, a malo daje. Bio je to, kako naslućujemo, vihor »razbukalog ognja«, »krvi i žudnje«, vihor *Srebrne ceste*, u koju je pjesnik polagao velike nade.

Sa spomenutim vihorom ili, bolje, vihorima polako su se redale i sumnje u mladenačka očekivanja. I ma koliko magistralni odzvuci *Srebrne ceste* davali ditirambski ton Krklećevoj poeziji, ona je u svojim spontanim htijenjima i tihim refleksijama odzvanjala kontrastnim iskustvima:

»Bože, divne su boli: u krvi orglje huje
i proljeća pupaju mlada, vrtovi bogati niču.
Baci raskošnom rukom u moje grudi slavuje ...«

(Vihori sumnje)

Ovi intimni stihovi kao da slute dubinsku zbilju nade i neispunjenja. Pjesnik je u svom zanosu shvaćanja i doživljaja, ali stvarnost ga tišti svojim realitetom. I kao što redovito biva, što je veće iščekivanje, to je veća opasnost razočaranja, ako se ne ispuni nada. Iako se događa i u ovoj pjesmi, odnosno u pjesnikovoj svijesti, koja se nemirno pita: »Kuda radosti hite? O kuda nestaju sanje?« Spoznaja prolaznosti i ne-

ispunjenje nutarnjih težnja rađaju sumnjom i bolom. U jednom času naj snažnije se odražava bol: »Ko grozd u meni zri«, kaže Krklec u *Vihorima sumnje*.

Je li to razlog ili je u pitanju izvorna poetska imaginacija da će pjesnik osjetiti potrebu za »Izletom u nebo«? Lagani ditiramb života zaplovit će novim slutnjama, jer »sve zemaljsko je umorno, teško i blatno«. Mada je tu malo religioznosti, osjeća se stanovita spiritualnost i iskonska potreba za slobodom duha. U tom smislu treba shvatiti i pjesnikovu ispovijed, koja samo potvrđuje magistralnu misao, da ga njegova *Cesta* nije dovela do žuđenog cilja:

»Mnogo sam zgriješio tražeći svuda trajno
bar jednu kap nebesku. Korake smjerne
znahu samoće gluhe i ćutanje tajno,
prolazni dani i noći neizmjerne.

Ali se grijesi plaćaju. I platio sam ...«

(*Izlet u nebo*)

Ipak Krklec, pjesnik »prede srca« i ditirmabskih snova, nije nikada izdao svoju *Srebrnu cestu*, nešto ga je iznutra sililo da vedro njome korača. No ti su koraci bili snažniji u svojoj jeci, u vanjskom sazvučju, nego u stvarnosti i doživljaju. Strast za srećom i životom bila je jača od dubinske refleksije, ali je ta ista refleksija, praćena životnim iskustvom, bila čvršća i upornija od zanosa i emocije. Stoga je u jeku mladenačkih snova, u *Epitafu*, svjestan varka i prolaznosti, otkrio svoj dubinski doživljaj života:

»Putniče,
toliko sve bješe protkano smrću i grobom
u životu onoga koji ovdje zauvijek spava
da mu se čini
da se život zvaše smrću i tjeskobom,
a ovo, što jest, da je oslobođenje i java. (...)

Ne žali za njim, putniče, družu iz dalekog svijeta,
on sada sanja blažen zanavijek na svojoj

SRETNOJ ZVIJEZDI!

(*Epitaf*, 1928)

Ova posljednja misao asocira nam inspiracije o metempsihozi, reinkarnaciji ili pankozmičkom krugu bivanja, o čemu ćemo poslije govoriti; no zasada radije ostanimo na pjesnikovu spontanom kontrastu erosa i thanatosa. Oni čine temeljnu osovinu Krklečeva poetskog tkiva.

»Sve je to na tom svijetu kratka varka«

Ne znam hoće li i dobri poznavaoči Krklečeve lirike osjetiti da se u ovom stihu sentimentalnog nadahnuća (*Ti i ja*) odražava nutarnji kontrast pjesnikova povjerenja u srce. »Ispraznost« starog Propovjednika progovorila je ovdje iskustvom dionizijskog zamora. Nije riječ, dakle, o moralnoj poruci, koliko god nam se to na prvi mah činilo, nego o iskustvenoj refleksiji nad strašću i životom. Čovjek je složenijih htijenja od svoje površinske žudnje. Cilj mu je smisao, a ne doživljaj, vječnost, a ne trenutak. *Pepeo strasti*, stoga, progovara vlastitim razočaranjem:

»Nikad, nikad neće da se našu
uzavrele žudnje, uzburkane strasti.
Svatko će iz svoje gorke, slatke čaše,
ispivši svoj otrov, u groznici, pasti.«

(*Pepeo strasti*)

Baš stoga, zbog ljudskih zatvorenih sudbina i neotklonjivog zakona da se »griješni plaćaju«, Krklečeva će filozofija *Srbrne ceste* doživjeti svoj kontrapunkt u empirijskoj konstanti očaranja i razočaranja; erosu će se, kao izazov i tema, nametnuti thanatos, kairoso nestalnost i prolaznost. Krklečeva poezija »oaze i odmora« poprimit će tako pečat svojevrsnih obrata, u kojima je »pređa srca« progovorila refleksijom ispraznosti:

»Naši dani nestaju i kruže
kao mutni oblaci bez sjaja;
život što ga za vječnost produže
pun je crnih, praznih doživljaja.«

(*Naši dani*)

Zbog toga se, zbog svijesti o ispraznosti i prolaznosti, javlja u pjesniku dublja refleksija o životu. Ona se širi u dva smjera. Prvi progovara sjetom i prazninom, drugi tragikom smrti. Česte su pjesnikove aluzije na radosti života i njihove ništetnosti, dapače na razočaranja poslije kratkotrajnih očaranja. Prenosi se to katkada na sudbinski refleks i na promašaje u traganju za prolaznom srećom:

»Olovne oči! O, olovne od bola! Kako se topi
tjelesno biće, okrutna čula, zemaljski jadi.
Izgorjeh ko klas na suncu...«

(*S vjetrom*)

Pred nama je još dugačka analiza pjesnikovih misli i refleksija. I njega su pratile boli i patnje, svijest o prolaznosti i neizvjesnost sudbine, agnosticizam, religiozni refleksi i sumnje, metempsihoza i reinkarnacija, Bog i njegova tajna, čovjek u svojoj vremenitosti i vječnosti, imanencija i transcendencija... No smrt mu je često zatvarala sve horizonte. Ona je izazivala pjesnika, katkada ga zaokupljala mišlju »*carpe diem*«, u dionizijskoj razigranosti čula, katkada mučila tragičnim slutnjama. Još ćemo o tome govoriti. A, sada, ovaj prvi odjeljak naše studije, u kojemu dominira srce i volja, višori, radosti i tiha razočaranja, kao svjedočanstva o potrebi dubljega smisla, završimo pjesnikovom asocijacijom na ovo o čemu govorimo. Malo je sumorna, ali je izravno svjedočanstvo nutarnjeg kontrapunkta dvaju shvaćanja života, s kojima se je i Krklec suočavao:

»Usahnuh i ja, suhi list na hvoji,
prije no jesen u svom sedlu žutom
pojaha našim voćnjakom u kasu.

Oprhnuše ko lišće dani moji,
ko šaka praha na vihoru ljutom...
I sav se život razbi, prosu, rasu!«

(*List na vjetru, 1941*)

Pjesnik vedrine nosio je u sebi i drugu stranu medalje. Ditiramska razigranost dionizijske radosti nije ga zadovoljavala. Njegove *Ceste, Pu-*

tovi, Plovidbe, Izleti, Vihori, Bjegovi i Pomrčine... odraz su nemirnih htijenja i gorljivih čeznuća. No stvarnosti su bile jače. »Živjet život nije proći poljem«, zapisao je Boris Pasternak. Jednodimenzionalno shvaćanje ne može nas zadovoljiti, kaže Herbert Marcuse. To je, očito, i Krklečevo iskustvo.

(Nastavak slijedi)

GUSTAV KRKLEC — POET OF HAPPINESS AND RESIGNATION

Summary

The author exhibits the poetic, lively and religious standing-point of the Croatian poet Gustav Krklec. Poet of lively happiness, Krklec manifests with an original message that man needs to have a meaning in life.

SLOBODA

Janko N. Ivanović

slobodu svi hoće
svi je traže
žele
u nju vjeruju
s njom se nadaju
pogrešno je imenuju
ne znajući
da si samo Ti
Sloboda

bez Tebe
slobode nema
u Tebi
sve je sloboda:
Sloboda Duha
i Vječnost

bez takve Slobode
život je ništa